

Allò que no diuen mai els llibres de text

Al meu alumnat universitari, futurs i futures mestres

1. PRECEDENTS

El model lingüístic dels llibres de text de l'educació obligatòria fa temps que ens és d'interès i aquest interès és motivat, consegüentment, pel model lingüístic observat en el professorat. Per tant, no s'ha d'entendre aquesta línia d'investigació en un sentit reduccionista i limitat, sinó que hi ha múltiples factors que incideixen en el model lingüístic que, en definitiva, rep l'alumnat i és clar que aquest no es limita exclusivament a l'aportat per la institució escolar.¹ Amb tot, en aquest estudi l'àrea d'anàlisi serà fonamentalment el llibre de text, amb el benentès que, pel que hem observat, aquest model serà l'emprat majoritàriament, amb poques excepcions, pel professorat en l'àmbit escrit, sobretot, i en l'oral.

Fruit d'aquesta inquietud publicarem l'any 1998 «Uniformitat lingüística *versus* diversitat lingüística. La llengua dels xiquets i xiquetes d'Alcanar»² i posteriorment gaudirem d'una llicència retribuïda, B2 atorgada pel Departament d'Educació, durant el curs escolar 2001-2002, per a la realització del projecte *Didàctica de la diversitat lingüística* en què recollírem la diversitat polimòrfica de la varietat estàndard, establida per l'Institut d'Estudis Catalans, i documentàvem aquestes formes en obres de referència gramatical. També l'estudi es complementava amb una descripció lingüística col·loquial i situava els trets col·loquials dels parlars de les comarques del tortosí en àmbits formals i informals i s'afegia un annex amb cinc-cents mots de vocabulari bàsic contrastat en quatre obres lexicogràfiques,

1. També cal dir que a l'escola hi ha altres textos que poden influir en el model lingüístic com són els diccionaris. En aquest sentit, hem estudiat aquesta casuística en Buj Alfara (2003).

2. BUJ ALFARA (2001), *Recapte* (Moviment per a la Renovació Pedagògica), núm. 19.

dos de normatives i dos diccionaris generals.³ La part teòrica es completava amb unes propostes didàctiques que volien ajudar a omplir el buit de recursos existents orals, i a voltes escrits, en què es reflectís la fonètica del català occidental.⁴ En definitiva, es volia contribuir a proporcionar el professorat de recursos didàctics que complementessin el llibre de text.

El model lingüístic dels llibres de text, habitualment, només té en compte aquelles formes recollides per l'estàndard que s'adscriuen al català oriental, i dins d'aquest al parlar central. Com a conseqüència d'aquesta visió reduccionista de la llengua, quan el docent identifica llengua del llibre de text amb llengua catalana, conscient de la seua responsabilitat com a model lingüístic, orienta el seu discurs, oral i escrit, cap a aquests trets, principalment morfològics i lèxics d'aquesta varietat.⁵ Si el centre educatiu és en l'àrea del català oriental, majorment, el model lingüístic del llibre de text coincidirà amb la parla de l'alumnat procedent d'aquesta àrea i la distància entre la llengua col·loquial i l'estàndard no serà tan allunyada. Ara bé, en l'àrea del català occidental, fruit de la visió restrictiva que solen practicar les editorials, la distància entre la llengua col·loquial i l'estàndard serà més gran.

Ben eclipsada resta, doncs, la idea que Pompeu Fabra, l'any 1918, enuncïava en l'Advertiment de la *Gramàtica catalana* de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana:

[...] per als casos en què la forma consignada en el llibre no sigui l'habitual en el parlar dels deixebles, 'en tant que aquella serveixi per a il·lustrar una definició o explicació qualsevol, cal que el mestre la reemplaci per la forma usual en el parlar dels alumnes [...]. I llavors caldrà que els ensenyi quines de les formes [...] no registrades en el llibre són tolerables en la llengua literària i quines hi són del tot inadmissibles'.

És clar que hi ha d'haver un cert allunyament entre les solucions lingüístiques informals i les formals, però com que la llengua estàndard no ha sortit d'uns elements lingüístics artificiosos creats en un laboratori sinó que selecciona del col·loquial, la majoria de casos, trets lingüístics genuïns per a elevar-los a la cate-

3. ENCICLOPÈDIA CATALANA (1982), *Diccionari de la llengua catalana*, 6a ed., Barcelona, Enciclopèdia Catalana; P. FABRA, (1932), *Diccionari general de la llengua catalana*, Barcelona, Llibreria Catalònia, 13a ed., Barcelona, Edhasa, 1981; IEC (1995), *Diccionari de la llengua catalana*, Barcelona, IEC; J. LACREU (dir.) (1999), *Diccionari pràctic d'ús del valencià*, Alzira, Bromera.

4. <http://clic.xtec.cat/gali/gali/galiVariant.jsp>. BUJ ALFARA (2003) (coord.), *Cançons i contes per a les nostres escoles*, <<http://www.xtec.cat/~abuj/>>.

5. Fonèticament hom encara no nota tanta endodiglossia com en els altres nivells lingüístics, si bé no és estrany sentir en el discurs docent l'adverbi *darrere* articulat amb [a] final, car alguns llibres de text encara no han incorporat la forma etimològica *darrere*, tal com ho ha fet l'IEC en el DIEC1 i DIEC2. Altrament, també és del tot habitual cantar la cançó *Sol, solet* amb l'articulació de la velar semitancada de *solet* amb velar tancada, s[u]let.

goria de «llengua comuna», en tant que aquests trets seleccionats per les editorials representen només un parlar més s'allunyan i exclouran la resta.

Amb això hom no ha de creure que advoquem per una atomització de versions de llibres de text,⁶ depenent del territori, en l'estil que ens tenen acostumats algunes editorials en l'elaboració de versions «valencianes» i «catalanes». Com veurem més avall el respecte per la diversitat i unitat de la llengua es pot manifestar amb exemples molt senzills, pràcticament amb el mateix nombre de planes i de cost ben similar al que normalment es paga per qualsevol llibre de text.

I també, en les condicions que són a hores d'ara els productes editorials ningú ha de pensar que la faena a fer, complementària, correspon al professorat del català occidental. Estem convençuts que la normalitat passa perquè el professorat de l'àrea del català oriental també incorpore i faci saber les formes normatives del català occidental, ja que així es dona la visió real diversa de la llengua i no s'identifica el català oriental, central, amb llengua catalana.

Si la distància lògica entre el parlar col·loquial de qualsevol geolecte i les varietats més formals a tot arreu es manifesta amb més o menys intensitat, en la nostra zona, aquest distanciament, amb la identificació errònia de llengua del llibre de text, exclusivament, amb llengua catalana, és especialment preocupant ja que es tracta d'una zona de transició lingüística en què les polítiques lingüístiques i educatives no ajuden a promocionar els trets comuns de les terres riberenques del riu Sénia. I en definitiva no estem parlant de res més que d'incidir en l'alumnat i reforçar el sentiment d'unitat de la llengua. Aquest seria un dels motius fonamentals que, al nostre parer, haurien de considerar seriosament les editorials per a fer alguns gestos tipogràfics en què es veïés reflectida en els manuals la diversitat de solucions proposada per l'Institut d'Estudis Catalans.

2. PROPOSICIÓ NO DE LLEI

A propòsit d'aquest interès, el 2001 ens posàrem en contacte amb Josep Bargalló, aleshores secretari nacional d'Educació i Cultura d'ERC i diputat al Parlament, el qual per la seua formació lingüística,⁷ i el fet que havia estat el nostre tu-

6. En aquest sentit cal consultar l'interessant estudi fet pel filòleg Albert Aragonés sobre el model lingüístic que vehiculen les editorials, en llibres de text de secundària, a banda i banda del riu de la Sénia a <http://www.sre.urv.es/proves/rmuntaner/html/apartats-esquerra/noticia.php?id=217>.

7. Llicenciat en filologia catalana (Universitat de Barcelona). Catedràtic de secundària. Membre de la Societat Catalana de Llengua i Literatura, filial de l'Institut d'Estudis Catalans. Professor de cursos de postgrau i crèdits lliures a la Universitat Rovira i Virgili, Universitat Catalana d'Estiu, Universitat Ramon Llull i Universitat de Vigo. Té una extensa bibliografia sobre literatura catalana. Ha estat director de l'Institut Ramon Llull.

tor durant el curs d'aptitud pedagògica (CAP) realitzat en cursar el quint curs de filologia catalana, ens va parèixer que entendria perfectament la casuística que se li explicava, cosa que succeí talment. Se li exposà l'anormalitat que es donava amb el model lingüístic dels llibres de text i com no es representava la proposta polimòrfica d'estàndard que preveia l'IEC. La idea implícita de qui induïa aquesta proposta era creure que si s'impulsava alguna legislació sobre aquest assumpte tal vegada així es podria afavorir la presència d'aquelles altres formes sancionades per l'IEC. Bargalló, a partir del treball de Buj Alfara (1999), elaborà el text de la Proposició no de llei presentada el 3 de desembre del 2001 i fou aprovada a l'abril de 2002.

El procediment d'exposició i aprovació fou el següent:

DADES GENERALS

Títol	Proposició no de llei sobre el model lingüístic dels llibres de text i la docència en català	
Núm. expedient	250-02311/06	
Data document	03/12/2001	

PROPONENTS

Grup Parlamentari	Grup Parlamentari d'Esquerra Republicana de Catalunya	
1r proponent	Bargalló Valls, Josep	Membre
Resta proponents	Benach i Pascual, Ernest	Membre
	Huguet i Biosca, Josep	Portaveu

Text presentació

Presentació de nova tramitació
06119/06

A la Mesa del Parlament

Presentació: Josep Bargalló Valls, Ernest Benach i Pascual, Josep Huguet i Biosca, portaveu, del Grup Parlamentari d'Esquerra Republicana de Catalunya

Document/ Proposició no de llei sobre el model lingüístic dels llibres de text i la docència en proposta:

Exposició de motius

La llengua catalana, com totes les llengües, és conformada per un conjunt de variants, reconegudes, sistematitzades i normativitzades totes elles. Aquesta varietat és consubstancial a la llengua i, de fet, en són un component indispensable: una llengua és conformada per tots els seus dialectes i tots els dialectes són idènticament fonamentals i insubstituïbles a l'hora de conformar-la. L'ensenyament, la comunicació, la ciència... necessiten d'un procés d'estan-

dardització però aquesta construcció i divulgació d'un estàndard no s'ha de fer en base només d'un dialecte o arraconant-ne algun. I, encara molt menys, sense seguir o, si més no, reduint les propostes de l'autoritat lingüística, en el cas de la llengua catalana l'Institut d'Estudis Catalans, que permet i recomana una estandardització variada que reconeix diverses formes fonètiques, morfològiques i lèxiques.

El que és cert és que, després dels anys que ja portem d'ensenyament del i en català, es pot comprovar que s'està produint un canvi lingüístic no desitjable i empobridor en l'alumnat d'algunes zones, propiciat, en força casos, pel model lingüístic discriminatori utilitzat pels llibres de text i alguns docents. Aquest model lingüístic presenta, fonamentalment, les següents característiques:

— Ús exclusiu de formes lingüístiques —fonètiques, morfològiques i lèxiques— del català oriental, especialment del central.

— Nul·la referència a les formes lingüístiques normatives del català occidental proposades per l'Institut d'Estudis Catalans.

— Hipercorrecció sistemàtica de formes genuïnes normatives.

— Endodiglossia o autoodi cap a la pròpia variant.

— Confusió entre llengua i varietat estàndard.

En aquest sentit, podem exposar exemples clars extrets de llibres de text homologats pel Departament d'Ensenyament i d'utilització habitual a les aules de Catalunya:

— En un llibre de Llengua 1 de Cicle Superior hi ha una unitat didàctica que conté tres vinyetes amb el següent diàleg: «Can I have a broom, please? «Què diu»; «Que em pot donar una granera? «Una què?; «Que em pot donar una escombra? I tant que sí!». I s'hi afegeixen els següents comentaris: «Ja saps que la llengua és la forma de comunicació més perfecta que hi ha. Per a comunicar-nos per mitjà d'una llengua, les paraules que fem servir han de tenir un significat concret...». Aquesta és una demostració clara de discriminació lingüística: «granera» és una paraula pertanyent al català occidental, propi i habitual dels parlants de les comarques lleidatanes, de part de les comarques tarragonines —especialment les de les Terres de l'Ebre— de la Franja de Ponent, de les Illes i de tot el País Valencià. La discriminació, doncs, és encara més contundent i reprovable quan el llibre s'utilitza en aquestes comarques i amb alumnes que tenen la paraula com a pròpia.

— En un altre llibre, d'ortografia i també molt utilitzat a les nostres aules, en fer referència a la pronúncia del grup «ix» s'ignora la pronúncia, precisament, dels territoris esmentats a l'exemple anterior. Els parlants del dialecte occidental de la llengua i alguns de l'oriental —com el tarragoní— articulen la vocal «i» davant de «x». En canvi, en aquest llibre s'oblida la realitat del diasistema lingüístic a l'afirmar taxativament que aquesta «i» no es pronuncia.

És per tot això que es presenta la següent,

Proposició no de llei

«El Parlament de Catalunya insta el Govern de la Generalitat a promoure el coneixement i el respecte a les diverses parles catalanes en la docència en català i l'ensenyament de la llengua catalana. Per assolir això, en concret, el Govern, a

l'hora d'homologar els llibres de text i d'especificar els continguts de l'àrea de Llengua així com la seva aplicació pràctica:

1. Promourà que el Projecte Lingüístic de Centre reflexi la parla de l'alumnat i que la pràctica docent s'hi adequi.

2. Promourà que el professorat de l'àrea de llengua tingui entre els seus objectius ampliar la parla amb què l'alumnat arriba a l'escola amb altres formes catalanes i bastir el registre estàndard a partir de la parla de l'alumnat.

3. Garantirà que els llibres de text homologats incloguin les propostes normatives que abracen tot el diasistema lingüístic, seguint els criteris de l'Institut d'Estudis Catalans, i en cap cas corregeixin formes lingüístiques genuïnes de cap dialecte.»

Palau del Parlament, 3 de desembre de 2001

Josep Bargalló Valls

Ernest Benach i Pascual

Josep Huguet i Biosca
Portaveu

Proposició no de llei sobre el model lingüístic dels llibres de text i de la docència en català

Presentació de la iniciativa; 11.12.2001

Admissió a tràmit de la iniciativa; 20.12.2001

Publicació de la iniciativa; 29.12.2001; (Text presentat: 253, 45)

Criteri de la Junta de Portaveus; 29.01.2002

Acord de tramitació en Comissió; 29.01.2002

Obertura del termini de presentació d'esmenes; 29.01.2002

Publicació de la tramesa a la Comissió; 04.02.2002; (BOPC: 259, 26)

Publicació de l'obertura del termini de presentació d'esmenes; 04.02.2002; (BOPC: 259, 26)

Finiment del termini de presentació d'esmenes; 13.02.2002

Adopció en comissió; 11.04.2002; (DSPC: 321, 24)

Publicació de l'adopció en Comissió; 06.05.2002; (BOPC: 292, 14)

Proposició no de llei sobre el model lingüístic dels llibres de text i de la docència en català

Legislatura d'obertura

6

Tipologia de tramitació

Proposta de resolució

Número d'expedient

250-02311/06

Data obertura expedient

11.12.2001

GP ERC

Proponents

GP ERC - Josep Bargalló Valls

GP ERC - Ernest Benach i Pascual

Número de registre d'entrada

35259

Expedients associats

340-01417/06

ensenyament; llengua catalana; llibre

Descriptors

escolar; personal docent; política

lingüística; ús de les llengües

Comissió tramitadora	Comissió de Política Cultural
Situació	Cloenda política
Procediment	Ordinari
Cloenda política	11.04.2002
Data cloenda expedient	11.04.2002
Tipus finalització	Resolució
Número d'expedient definitiu	R1305/VI
Títol definitiu	Resolució 1305/VI del Parlament de Catalunya, sobre el model lingüístic dels llibres de text i la docència en català

A partir d'aquest document no ens consta, tant de bo haja estat d'una altra manera, que s'haja tingut en compte la resolució d'aquesta Proposició no de llei. És a dir, desconexem si des del Departament d'Educació hi ha hagut alguna instrucció cap al món editorial per a incloure el polimorfisme esmentat adés. Més aviat ens inclinariem a creure que no ha estat així, ja que els nombrosos exemples aplegats en la bibliografia editada posteriorment segueixen mostrant exclusivament formes fonètiques, morfosintàctiques i lèxiques més habituals en el català oriental, especialment el central.

3. ALLÒ QUE NO DIUEN MAI (O SÍ) ELS LLIBRES DE TEXT

Hem agafat un exemple a l'atzar per a il·lustrar el que exposem. Per tant, no s'ha d'interpretar que donarem dades comparatives i quantificades del que s'esdevé sistemàticament. És un lloc comú que l'acordat a la Proposició no de llei encara no es compleix, per tant, qualsevol manual que prenguem de referència servirà per a exemplificar, en general, què fa la resta.⁸ En aquest cas hem escollit el

8. Beltran i Cavaller (1998): «[...] per a qualsevol mestre que haja de contribuir a la difusió i a la dignificació del català, les comarques de l'Ebre són un *paradís*.

Cal reconèixer, tanmateix, que es tracta d'un *paradís amb molt brossa*. Amb problemes molt diferents, és cert, dels que es produeixen en altres indrets del domini [...], a l'àrea de què parlem els problemes són uns altres, i es deriven en una part molt important del fet negatiu a què ens referíem abans: pertànyer a una àrea perifèrica, no tan sols envers una administració [...] sinó respecte tres centres administratius igualment llunyans, que ben poca cosa han fet per coordinar les respectives polítiques lingüístiques. [...]

Una de les coses que més ens amoïna [...] és que la nostra zona dialectal estiga migpartida per una línia al sud de la qual l'escola empra uns determinats textos destinats a l'ensenyament de la nostra llengua: la de tots; en tant que al nord de la mateixa línia se n'usen uns altres, sovint de la mateixa editorial (vegeu, p. ex. les sèries *Brançal* i *Atzavara*, de Barcanova) que, sense gaires explicacions, difonen un model de llengua en el qual apareixen unes determinades variants morfològiques que no coincideixen amb les divulgades pels textos emprats més al sud, i que no obstant això són presentades com si fossen les úniques que el model formal admet. Això sense parlar de la presència gairebé exclusiva de lèxic d'una sola procedència dialectal, igualment distorsionadora, de què fan gala els uns i els altres manuals».

llibre de 5è curs de llengua catalana de l'editorial Baula. El llibre es diu *Llengua catalana, primària, 5è*, forma part del projecte *alabast* i els autors són Anna Isabel Aso Jaca i Josep Ramon Vidal i Cusialls. El llibre s'ha editat el 2006 i diu que ha estat presentat al Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya. A part d'aquestes qüestions formals obligades, hi ha una dada de contingut solidari que també ens pareix interessant ressaltar i és que el 0,7 de la venda del llibre es destina a la construcció d'una escola a Txibuluma (Zàmbia), dins del projecte de l'ONGD Solidaritat, Educació, Desenvolupament.⁹

Presentem una tria d'exemples que mostren formes altres que les del català central, per tant, no es pot dir taxativament que no hi haja absolutament mai cap mínim indici de la variació interna del català. Si bé és cert que és una *rara avis*, sí que podem dir que en aquest manual algun exemple n'hi hem trobat directament o indirecta.

Fonètica

Vocalisme àton

p. 13

Vocals [ə], [e], [o], [u]

En un requadro al marge hi diu: «Hi ha diferències en la pronunciació d'algunes vocals àtones en els territoris de parla catalana. Per exemple, la vocal neutra que trobem a la paraula *àngel*, i que es pot sentir en tot un seguit de comarques, es pronuncia *e* tancada en d'altres. O bé la manera com es pronuncia *pomada*, amb *o* o amb *u*».

Cal dir que en el vocalisme àton la majoria de llibres de secundària de llengua catalana fan referència a l'existència de variants de pronúncia.

p. 27

Manteniment de la pretònica davant de vibrant

Apareix el mot *carabassó*, amb manteniment de la pretònica, en un exercici sobre l'orde alfabètic.

p. 37

En la definició del mot *entortolligat*, com a sinònim s'hi dona *cargolat*, amb la caiguda de la pretònica grafiada.

p. 39

En un exercici de sinònims i antònims a partir del mot *entortolligat* torna a aparèixer *cargolat* i un altre mot de la mateixa família lèxica: *descargolat*.

9. Agraïm la gentilesa de l'editorial per haver-nos permès exemplificar qüestions que volíem demostrar amb els exemples del seu manual.

Vocalisme tònic

p. 105

Ús de les formes rizotòniques del verb *traure* amb la variant *treure*: *vaig treure*, *van treure*.

Consonantisme

Betacisme

p. 27

El tret obviat és la diferenciació entre la labiodental fricativa sonora [v] i la bilabial oclusiva sonora. En aquest exemple hom pot entendre que la pronúncia a tot arreu és betacista:

L'homofonia

Fixa't en aquestes paraules:

ball vall

Les paraules homòfones sonen igual, però s'escriuen de manera diferent i tenen significats diferents. Les paraules ball i vall són homòfones, malgrat que l'una s'escriu amb be alta i l'altra amb ve baixa. [...]

Manteniment de la semiconsonant velar tancada

p. 84

«blavenc, blauet, blavós, blau¹⁰»

Vibrant en posició final

p. 147

Es donen indicacions de pronúncia de la *-r* final:

La *erra* final no es pronuncia en aquests casos: noms d'oficis: *cuiner*, infinitius: *cuinar*, altres paraules, com ara alguns noms d'arbres (*taronger*) i d'altres (*rialler*).

Hi ha altres paraules en què sí que es pronuncia aquesta *erra* final, com ara *mar* o *amor*.

Dental en posició final, en grup consonàntic

S'indica com s'articula la dental final dels gerundis: «La *te* final no es pronuncia en els verbs en gerundi (*mirant*) ni en algunes paraules que acaben en *-lt* (*dalt*) o en *-nt* (*vigilant*)».

Prepalatal fricativa sorda en posició inicial, posició postconsonàntica i posició final

10. Tot i que nosaltres hem inclòs *blau*, a l'original apareixia *blauet* dos vegades. Entenem que era una errada ja que l'exercici plantejava quin dels mots de la sèrie n'era el primitiu.

p. 161

Es diu que en aquestes posicions «les grafies *x* i *ix* representen el mateix so». Alguns dels exemples són *anxova* i *caixa*.

Morfologia nominal

Nombre

p. 45

En un exercici en què s'ha de fer el plural dels mots en singular, entre els set exemples hi ha els adjectius *roig* i *vermell*.

Més avall, en la mateixa plana, en un altre exercici idèntic dels vuit adjectius un és *rodó*.

És clar que en el cas de *roig* i *vermell* aquests representen dos terminacions diferents de plural, i en el cas de *rodó/redó* seríem davant d'un mateix tipus de terminació.

p. 49

Hi ha un exercici en què s'han de flexionar en gènere i nombre tres adjectius, un dels quals és *roig*.

L'article personal

p. 75

Ús de l'article personal davant d'antropònims:

«La Cristina estudia» «El Xavi beu aigua»

Demostratius

p. 119

Per a exemplificar els demostratius apareixen els exemples: «*aquest gos / aquell noi*»

Possessius femenins

p. 119

Per a exemplificar els possessius apareixen els exemples «*el meu gos / la meva mare*»

Ordinals

S'exemplifiquen amb *desè*: «*el desè aniversari*»

Adverbis de temps

p. 46 i p. 135

En un enunciat d'un exercici apareix la combinació preposició seguida de participi per a indicar la posterioritat: «En acabat, digues quins paràgrafs cor-

responen a cadascuna de les parts del text explicatiu:», «En acabat, posa-hi un títol:»

Adverbis de lloc

Els locatius per a representar els tres graus de proximitat són «aquí - allà»

Morfologia verbal

Present d'indicatiu

p. 79

Verb *obrir* desinència de la 3a persona del plural -e: *obren*.

p. 104

Desinència de 1a persona -o: *jo canto*

p. 105

Desinència de 3a persona de l'imperatiu amb -i: *canti, cantin*

p. 186-191

Hi ha un apèndix amb les conjugacions dels verbs model —*cantar, témer, perdre, dormir, servir*— i l'auxiliar *haver*.

Les desinències de les persones 1a del singular i 1a i 2a del plural, de la 1a conjugació, del present d'indicatiu són respectivament: -o, -em, -eu. En la resta de conjugacions la desinència de 1a del singular del present d'indicatiu és -o.

Les desinències del present d'indicatiu dels verbs incoatius són: -eixo, -eixes, -eix, -eixen.

Les desinències del present de subjuntiu de les tres conjugacions i de l'auxiliar són: -i, -is-, -i, -in. Es repeteixen en les corresponents de l'imperatiu.

L'imperfet de subjuntiu té les desinències: -és, -essis, -éssim, -éssiu, -essin.

Lèxic

p. 19

En un exercici sobre vocalisme hi apareix la paraula *melic* per a exemplificar el so de la vocal palatal tancada. En aquest cas, pensem que la inclusió del mot no es pot considerar com un tret lèxic del català occidental, ja que és un lloc comú que el mot n'ha estès la seua àrea d'ús cap al català oriental a causa de la hipercorrecció dels parlants. És a dir, en l'àrea del català oriental el mot comú és *llombrígol* o *llombrigo*,¹¹ si bé a causa del seu paregut amb el castellà

11. Segons el DCVB (VII, p. 47), *llombrígol* al Pirineu oriental, al català oriental, al menorquí, al mallorquí i a l'alguerès. *Llombrigo* al Conflent, a la Plana de Vic, a la Costa de Llevant, a Igualada,

ombligo ha estat desplaçat d'amples zones del català oriental a favor de *melic*, mot suposadament més català, per parèixer-se menys amb *ombligo*. Si bé hom sap que tots tres geosinònims procedeixen del mateix ètim ŪMBĪLICŪLUS. Aquest exemple és un dels pocs casos d'endodiglossia del català oriental cap al català occidental. Comunament, els exemples es donen a la inversa amb hiper-correccions del tipus: *maçana*, *mançana* per *poma*; *arena* per *sorra*; *calçetí* per *mitjó*, etc.

p. 55

En un text explicatiu sobre el parentiu es parla dels avis i s'indica entre parèntesis que aquests són *avi* i *àvia*.

p. 58

En un exercici de relacionar els articles amb els substantius hi és *xocolata*.

p. 81

En un poema de Salvador Espriu hi és *arena*.

La negra barca
Veig la negra barca
per la mar oberta.
Vent xaloc l'atansa
fins arran l'arena.

p. 82

En l'exercici sobre el poema es demana: «Quin sinònim de *sorra* es fa servir al poema 'La negra barca'?»

p. 92

En una sèrie de mots d'un exercici d'atenció un dels mots és *moixó*.

p. 93

En un exercici es demana quina paraula no forma part de la família de *fum*. Hi surten *fumera*, *fumejar*, *fumerola*, *funàmbul*, *fumarada*.

p. 109

En un exercici en el qual s'han de fer frases amb sis paraules, una d'elles és *bigoti*.

al Vallès i al Camp de Tarragona. Coromines en el DECat (v, p. 245) indica que la pronúncia col·loquial de *llombrígol* és *llumbrigu* a Barcelona i gairebé pertot.

p. 133

En un enunciat sobre la regla d'ús de *g / j* apareix *joguina*.

p. 135

En un fragment d'un poema hi apareixen *menuts* i *traure*,¹² i s'indica que el poeta és valencià:

El jorn de la nit vermella
Tots al carrer, grans i menuts,
a beure's la vida reblida de llum,
a collir pometes dels pomers del cel,
a guaitar els núvols vermells de corall,
a veure, a sentir.
Tots al carrer,
tots a fruit,
a traure a les pedres el suc de l'estiu.

(Joan Vila i Vila, *Estoig de versos*, Baula)

p. 142

En un exercici en què s'ha de fer una selecció de mots, un dels vuit és *escuma*.

p. 145

Per a exemplificar les paraules compostes apareix *caçapapallones*.

p. 159

En els modismes de comparació apareix l'exemple *negre com el sutge*.

p. 161

Per a exemplificar mots amb la grafia *x* es dona *xocolata*.

p. 174

Es demana en quina mena de diccionari es trobaria «El nom d'una eina de fuster».

p. 175

Per a completar paraules amb les grafies *c / qu* apareix *calamar*.

12. Incloem ací *traure*, per no tornar a reproduir, per raons d'espai, el poema en l'apartat del vocalisme tònic.

p. 177

En una explicació sobre el subjecte i el predicat hi ha la frase «El jugador vigatà mou la fitxa vermella».

4. ALLÒ QUE DIU L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

En aquest punt donarem aquelles referències que apareixen en els esborranys provisionals de la «Gramàtica de la llengua catalana», apareguda el gener de 2008, la qual és la versió revisada de la de 2002. Farem esment a aquesta obra quan es tracte de trets que apareixen a la gramàtica, de fonètica i de morfologia, i que no han estat inclosos en els exemples analitzats anteriorment en el llibre de text. Per a l'apartat de lèxic, simplement donarem la referència dels geosinònims corresponents en el DIEC2.

Reproduïm els fragments en què es fa al·lusió a algun dels trets exposats talment com apareixen a la gramàtica. És evident que aquest metallenguatge en el llibre de text hauria de tindre la corresponent adaptació:

Consonantisme

p. 66 / Pronúncia betacista - labiodental

La consonant [v] es manté amb valor contrastiu en posició d'obertura en balearic, en part del valencià i, d'una manera recessiva, en el parlar del Camp de Tarragona. [...] En els altres parlars, la consonant [v] ha confluït amb la bilabial [...].

p. 65 / Pronúncia africada

En els parlars occidentals [...]. La consonant [ʃ] [...], no apareix mai en posició postconsonàntica, i sols s'utilitza en posició inicial en un conjunt molt delimitat de mots, d'origen no llatí en molts casos [...]; mots com ara *anxova* i *xàfec* s'hi pronuncien, per tant, amb la consonant africada [tʃ]. La consonant fricativa [ʃ] presenta encara una altra peculiaritat en aquests parlars, ja que [...] es pronuncia precedida de la gradual [j] quan no és inicial de mot: *caixa*, *peix*, *arruixar* ([jʃ]).¹³

p. 75

Les consonants oclusives s'elideixen en posició final de mot, excepte en parlars valencians i balearics, quan estan precedides d'una consonant nasal o lateral [...].

13. V. també en aquest sentit la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana*, p. 19. Els exemples que hem destacat en negreta també apareixen al llibre de Baula, però només amb l'articulació fricativa.

Aquestes oclusives en posició final de mot, però, tendeixen a mantenir-se en parlars valencians, en parlars baleàrics i en el septentrional.

p. 76

La consonant *r* ha caigut històricament en posició final de mot agut, llevat de la major part de parlars valencians [...].¹⁴

Morfologia nominal

Demonstratius

p. 141

Els demostratius comprenen els determinants demostratius *aquest* (o *este*), *aqueix* (o *eixe*) i *aquell* [...].

p. 142

El quadre II.40, *Flexió dels demostratius (sistema dític ternari)*, recull el sistema de tres graus dels demostratius amb les formes reforçades i no reforçades.

La coexistència d'un sistema binari i un altre de ternari en els determinants demostratius es reproduceix en el cas dels anomenats *adverbis demostratius*, amb els quals estan directament relacionats: *aquí* i *allí/allà* en els parlars amb sistema binari, i *ací*, *aquí* i *allí/allà* en els parlars amb sistema ternari.

Possessius

p. 143

El quadre II.41 representa la *Flexió dels possessius forts* amb les formes femenines amb *v* i amb *u*. A sota del quadro hi diu: «Les formes *meva*, *meves*, *teva*, *teves*, *seva* i *seves* predominen en els parlars orientals, mentre que les formes *meua*, *meues*, *teua*, *teues*, *seua* i *seues* predominen en els parlars occidentals i en els baleàrics».

Ordinals

p. 149

Hi ha diversos ordinals que admeten formes alternatives a les delimitades fins ara. Es tracta dels ordinals [...], *dècim* (desè) [...].

14. En aquest sentit, és interessant de recordar la detallada mostra que dóna Recasens (1996, p. 334-335) en *Fonètica descriptiva catalana*, de sensibilitzacions de la vibrant final en tots els dialectes. Amb la qual cosa, queda clar que no hi ha cap parlar català que no tinga algun exemple en què en posició final absoluta de mot no hi aparega una vibrant. Seria bo recordar-ho, per a no seguir amb el tòpic exclòent de «en català no s'articula la *-r* final i en valencià s'articula *-r* final».

Morfologia verbal

Present d'indicatiu

«canto (cante, cant)»

Present de subjuntiu

«canti (cante), cantis (cantes), canti (cante), cantin (canten)»

Imperfet de subjuntiu

«cantés (cantàs, cantara), cantessis (cantesses, cantassis, cantares), cantés (cantàs, cantara), cantéssim (cantéssem, cantàssem, cantàrem), cantéssiu (cantés-seu, cantàsseu, cantàreu), cantessin (cantessen, cantassen, cantaren)»

Perfet

«hagi (haja) cantat, hakis (hages) cantat, hagi (haja) cantat, hàgim (hàgem) cantat, hàgiu (hàgeu) cantat, hagin (hagen) cantat»

Plusquamperfet

«hagués cantat, haguessis (haguesses) cantat, hagués cantat, haguéssim (haguéssem) cantat, haguéssiu (haguésseu) cantat, haguessin (haguessen) cantat»

Imperatiu

«canta canteu (cantau)»

Lèxic

Enumerem els geosinònims, que recull el DIEC1, del lèxic que hem exemplificat en l'apartat anterior:

Avi, àvia > iaio, iaia

Joguina > joguet, jugueta

Xocolata > xocolate

5. CONCLUSIONS

Com anunciàvem en un principi l'objectiu principal d'aquest treball era comparar en un exemple de llibre de text si el que preveia la Proposició no de llei s'havia aplicat. Hem pogut comprovar que les referències a altres formes lingüístiques diferents a les del català central hi són. Els exemples els hem trobat en el vocalisme àton i en algunes formes lèxiques: *arena*, *calamar*, *carabassó*, *moixó*, *roig*, *traure*.

En altres casos de lèxic no hi són *bigot*, *caçapalometes*, *espuma*, *estalzí*, *ferramenta*, *fumeral*, *iaio*, *joguet*, *xocolate*.

Pel que fa a la morfologia, de la nominal no trobem cap referència a les formes dels possessius femenins amb *u*: *meua, teua, seua* i llurs plurals. Tampoc s'anomenen els demostratius simples > *este, esta, estos, estes; eixe, eixa, eixos, eixes*; ni els reforçats de segon grau > *aqueix, aqueixa, aqueixos, aqueixes*. Quant a la morfologia verbal, en les explicacions que hi ha al llarg del llibre, hem vist que només apareixen les desinències pròpies del català oriental, central. En l'apèndix final els verbs model més l'auxiliar *haver* tampoc incorporen altres desinències.

Si repassem les dates i la bibliografia normativa i aquella recomanada per l'Institut d'Estudis Catalans,¹⁵ en la primera reimpressió del juny de 2000 del *Gran diccionari de la llengua catalana* apareix *bigot*. La primera edició del *Diccionari de la llengua catalana*, de l'Institut d'Estudis Catalans, del 1995, inclou *espuma, joguet, estalzi, ferramenta, fumeral, iaia, iaio, palometa, xocolate*. Quant a les formes lèxiques amb manteniment o caiguda de la pretònica, medial oberta, davant de vibrant, és sabut que aquestes darreres eren les variants principals en el *Diccionari general de la llengua catalana*, de Pompeu Fabra, però que en ser variants de les que mantenien la pretònica, aquestes passaren a ser les formes principals en el DIEC (1995) i les que apareixien al DGLC les secundàries —*carabassó/carbassó, caragol/cargol, caragolat/cargolat, descaragolat/descargolat*. En aquest sentit, doncs, el tractament que es fa d'aquestes pretòniques en el manual esmentat és sistemàtic, car sí que es recull *carabassó*, però en canvi: *cargolat* i *descargolat*. La «Proposta de Gramàtica» de l'IEC, de l'any 2002, incorpora, en la morfologia nominal, les formes femenines dels possessius amb *u* —*meua, teua, seua, meues, teues, seues*. A la morfologia verbal, les desinències *-o, -e, -i* per al present d'indicatiu; de l'imperfet de subjuntiu: *-esses, -éssem, -ésseu, -essen; -às, -assis, -às, -àssim, -àssiu, -assin; -ara, -ares, -ara, -àrem, -àreu, -aren*. I quant a l'auxiliar *haver*, s'incorporen en el perfet de subjuntiu: *haja, hages, haja, hàgem, hàgeu, hagen*; en el plusquamperfet: *haguesses, haguéssem, haguésseu i haguessen; haguera, hagueres, haguera, haguérem, haguéreu, hagueren*. A l'imperatiu, dels verbs del I grup s'hi afegia *cantau*. La Proposició no de llei s'aprovà l'abril de 2003; des de llavors fins ara han transcorregut cinc anys i tota la bibliografia de referència que relacionem és anterior a la data de la Proposició, és a dir, que si hom hagués volgut no hagués calgut aquesta proposició perquè la normativa era i és ben clara en aquest sentit. Ara bé, en general, encara que ens haguem basat només en un exemple, i en aquest hem vist una aplicació restrictiva de la proposta polimòrfica de l'IEC, també recomanem de consultar la 4a reimpressió del llibre *Llengua catalana i literatura*, 1r curs, de

15. En les pàgines IX i X del DGLC consta una «Acreditació de l'Institut d'Estudis Catalans» en què s'indica «[...] l'acreditació de què aquest diccionari és objecte abasta el fet que, en principi, inclou allò que la Secció Filològica ha sancionat [...]».

l'editorial Text - La Galera, en què hom pot trobar la majoria de desinències que hem esmentat més amunt.

Per tant, al nostre parer, si la normativa és ben clara sobre això i fa ja més d'un lustre, o quasi una centúria, si ens remuntem a la proposta fabriana, que la institució encarregada de dictaminar sobre la normativització assumeix aquest plantejament però el model que vehiculen els llibres de text, generalment, i que arriba a l'alumnat no ho difon talment, sinó que l'escapça, algun condicionant extraacadèmic hi deu haver que faça obviar els plantejaments de l'IEC. Davant d'aquest fet, creem que l'IEC hauria de reaccionar, si més no, per a garantir una de les funcions de l'estàndard que és la de la identificació dels usuaris, i cohesionar així la unitat de la llengua. Caldria, per tant, que el Departament d'Educació i l'IEC treballassen conjuntament per a incorporar allò que no diuen mai (o gairebé mai) els llibres de text, i afavorir que els plantejaments polimòrfics no quedessen simplement en una declaració d'intencions.

ÀNGELA BUJ ALFARA
Professora d'ensenyament secundari

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALCOVER, Antoni M.; MOLL Francesc de B. (1926-1968). *Diccionari català-valencià-balear*. Palma: Moll. [DCVB]
- ASO JACA, Anna Isabel; VIDAL I COSIALLS, J. Ramon (2006). *Llengua catalana, primària, 5è*. Saragossa: Baula.
- BELTRAN I CAVALLER, Joan S. (1998). «El procés d'estandardització a les Terres de l'Ebre». A: *Un món de llengües: Actes de les V-IX Jornades de Sociolingüística de la Nucia (Marina Baixa)*. Alcoi: Marfil.
- BUJ ALFARA, Àngela (1999). «Llenguatge discriminatori i canvi lingüístic». A: *Ús de llenguatges no discriminatoris*. Xàtiva: Federació d'Ensenyament de CCOO del País Valencià: L'Ullal.
- (2001). «Uniformitat lingüística *versus* diversitat lingüística: la llengua de les xiquetes i dels xiquets d'Alcanar». *Recapte* [Moviment per a la Renovació Pedagògica], núm. 19.
- (2003). «Lèxic del català occidental en diccionaris generals i diccionaris escolars: entre la normalitat i el prejudici». A: *I Congrés de la Diòcesi de Tortosa Cultura i Territori*. Benicarló; Morella; Tortosa, p. 29-62.
- (2005). «Model de llengua per a l'ensenyament. Montsià, Baix Ebre, Terra Alta, Ribera d'Ebre». Generalitat de Catalunya. Departament d'Educació.
- CAMPS, Josep [et al.] (2004). *Llengua catalana i literatura, 1r curs*. 4a reimpr. Barcelona: Text - La Galera.
- COROMINES, Joan (1980-1991). *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial. [DECat]

- ENCICLOPÈDIA CATALANA (1982). *Diccionari de la llengua catalana*. 6a ed. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- (1998). *Gran diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. [1a reimpr. de 2000] [GDLC]
- FABRA, Pompeu (1918). *Gramàtica catalana: Curs mitjà*. Barcelona: Publicacions de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana: Editorial Pedagògica.
- (1932). *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Llibreria Catalònia. [13a ed. Barcelona: Edhasa, 1981] [DGLC]
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1990). *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, I: Fonètica*. Barcelona: IEC.
- (1995). *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: IEC. [DIEC1]
- (1999). *Proposta per a un estàndard oral de llengua catalana, I: Fonètica*. 1a reimpr. de la 3a ed., corregida. Barcelona: IEC.
- (2007). *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: IEC. [DIEC2]
- (2008). «Gramàtica de la llengua catalana. Esborranys» [en línia]. Barcelona: IEC. <<http://www2.iec.cat/institucio/seccions/Filologica/gramatica/default.asp>>.
- LACREU, J. (dir.) (1999). *Diccionari pràctic d'ús del valencià*. Alzira: Bromera.
- RECASENS, Daniel (1996). *Fonètica descriptiva del català*. Barcelona: IEC.